

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ, 1941-1944

Τό έπος του '40 και ή Αντίσταση του λαού τίν περίοδο τής Κατοχής συνιστούν τίσ λαμπρότερες σελίδες του έθνικου μας βίου στον 20ό αιώνα. Ό αγώνας στό Άλβανικό μέτωπο, όπως συνομολογήθηκε από τούς ήγέτες των συμμαχικών δυνάμεων, άλλαξε δραματικά τόν ρούν του πολέμου. Όμως, έξι μήνες μετά, τό μέτωπο έσπασε και οί κατακτητές εισήλθαν στην Ελλάδα. Τό σκοτάδι κάλυψε τά πάντα. Η πείνα, ό φόβος, οί εκτελέσεις, τά όλοκαυτώματα, ή λεηλασία τής πολιτιστικής κληρονομιάς, έρχιαν βαρύ τό πέπλο του θανάτου πάνω από τόν λαό. Έτσι, άνοιξε ό χορός τής Αντίστασης, όχι χωρίς κόστος. Ό φόρος του αίματος, ενόπλων και άμάχων, ήταν βαρύς. Όμως, ή έλευθερία δέν κατακτιέται μέ εύχολόγια. Η Έθνική Αντίσταση δέν έφερε μόνον στην Ελλάδα τό ποθούμενο, αλλά συνήγειρε τά σκλαβωμένα ευρωπαϊκά έθνη, καθυστέρησε τά έπεκτατικά σχέδια του Άξονα και όδήγησε στην παταγώδη πτώση του πλέον ειδεχθούς μορφώματος που γνώρισε ποτέ ή ανθρωπότητα, του ναζισμού.

Η κήρυξη του Έλληνοϊταλικού Πολέμου βρήκε στό πηδάλιο τής Έκκλησίας τής Ελλάδος τόν Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρύσανθο Φιλιππίδη, τόν από Τραπεζούντος¹. Κατά τίν βραχεία Αρχιεπισκοπία του, ίδρυσε τίν «Πρόνοια στρατευομένων τής Ίερής Αρχιεπισκοπής Αθηνών», μέ σκοπό τίν ποικίλη ενίσχυση των οικογενειών των στρατευομένων². Στό πρόσωπό του αποδίδονται οί πρώτες αντιστασιακές πράξεις τίν περίοδο τής Κατοχής, που τόν

¹ Αρχιεπίσκοπος Αθηνών & Πάσης Ελλάδος Χρύσανθος Φιλιππίδης (1881-1949). Διετέλεσε Μητροπολίτης Τραπεζούντος (1913-1938). Στίς 13/12/1938 έξελέγη Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και παρέμεινε στον Θρόνο έως τόν Ιούλιο του 1941. Περισσότερα βλ. ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, *Οί Προκαθήμενοι Αθηνών και Πάσης Ελλάδος*, Βόλος, 1997, σ.σ. 69-73.

² «Οί προκαθήμενοι...», ό.π., σ. 72.

έδραίωσαν στή συνείδηση του Έθνους και τόν ένέταξαν στους Μεγάλους τῆς ιστορίας. Πρόκειται γιά τήν ἄρνησή του νά συμμετάσχει στήν τριμελή ἀντιπροσωπεία γιά τήν συμβολική παράδοση τῶν Ἀθηνῶν στίς Ἀρχές Κατοχῆς, τήν ἄρνησή του νά προστιῆ Δοξολογία ἐπί τῇ ἀφίξει τῶν στρατευμάτων Κατοχῆς στή Μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν καί τήν ἄρνησή του νά ὀρκίσει τήν Κυβέρνηση Τσολάκογλου. Ἀποτέλεσμα τῆς σθεναρῆς στάσης του ἦταν νά ἐκπέσει τοῦ Θρόνου του καί ν' ἀποσυρθεῖ στήν ταπεινή οἰκία του στήν Κυψέλη, ὅπου κάτω ἀπό τά μάτια τῶν κατακτητῶν λειτουργοῦσε παράνομο ἀσύρματο, γνωστό καί ὡς «ἀσύρματο τοῦ Δεσπότη», διατηρώντας ἐπικοινωνία μέ τίς ἀντιστασιακές δυνάμεις καί ἀναμένοντας ν' ἀνατείλει στήν πατρίδα ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας³. Κατά τόν Ἀρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο, «οἱ πράξεις αὐτές, κρινόμενες μέ τά μέτρα τῆς τότε ἐποχῆς, συνιστοῦν σπάνιο φαινόμενο ὑψηλοῦ πατριωτικοῦ καί ἐκκλησιαστικοῦ ἠθους, πού ἀναδεικνύει τόν Χρῦσανθο ἀντάξιο τῶν παραδόσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου καί τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν»⁴.

Τόν Χρῦσανθο διαδέχθηκε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκινός Παπανδρέου, ὁ ἀπό Κορινθίας, μετέπειτα Ἀντιβασιλεύς⁵. Συνέστησε ἀμέσως τήν «Ἐθνική Ὁργάνωση Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης» (ΕΟΧΑ), «πού μέ χιλιάδες ἐθελοντικά στελέχη, ἄνδρες καί γυναῖκες, προσφέρει συσσίτια γιά τοὺς πεινασμένους, περιθαλψή γιά τοὺς ἀρρώστους, προστασία γιά τοὺς ἀδύνατους, ἔνδυση γιά τοὺς γυμνοὺς... Τά στοιχεῖα πού ὑπάρχουν εἶναι συγκλονιστικά καί ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία σ' αὐτόν τόν τόπο ἐκένωσε τόν ἑαυτό της στίς δύσκολες ὥρες χάριν τοῦ λαοῦ της καί θυσιάστηκε γιά νά τόν περισώσει»⁶. Καταλυτικά καί σωτήρια ἀποβαίνουν τά τακτικά διαβήματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκινοῦ στίς Ἀρχές Κατοχῆς γιά τήν σωτηρία αἰχμαλώτων ἀπό τήν ὀμηρία ἢ τό ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα, ἐνῶ καθοριστικῆς σημασίας ἦταν καί οἱ ἐνέργειές του γιά τήν σωτηρία τῆς Θράκης ἀπό τήν ἀφελιχνιστική

³ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, «Μνήμες ἀπό τό '40 καί τήν Κατοχή», Β' ἐκδοσι, Ἀθήνα, 2001, σ. 74.

⁴ «Μνήμες..», ὁ.π., σ. 12.

⁵ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν & Πάσης Ἑλλάδος Δαμασκινός Παπανδρέου (1890-1949). Διετέλεσε Μητροπολίτης Κορινθίας (1922-1938) καί Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν (1941-1949). Περισσότερα βλ. ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, *Οἱ Προκαθήμενοι Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος*, Βόλος, 1997, σ.σ. 73-76.

⁶ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ & ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, «Ἡ Ἐκκλησία στήν Ἐθνική Ἀντίσταση», *ΕΡΓΑ*, τόμος Δ', «Ἀρθρογραφία Α'», Ἀθήνα, 2011, σ.σ. 409-410.

μανία των Βουλγάρων και οι μεσολαβήσεις του στις συμμαχικές δυνάμεις για την άρση του αποκλεισμού της χώρας και την άφιξη επισιτιστικής βοήθειας από την Αμερική και την Αυστραλία⁷.

Την τραγική εκείνη περίοδο το πηδάλιο της Ίερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος κρατούσε ο Μητροπολίτης Ίωακείμ Ἀλεξόπουλος, ὁ ἀπὸ Βοστώνης καὶ Φωκίδος⁸. Τὸ ἀνυπέρβλητο ἔργο προσφορᾶς καὶ θυσίας τοῦ Ποιμένου, τῶν Κληρικῶν καὶ τῶν Μονῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δημητριάδος, στά μαῦρα χρόνια τῆς Κατοχῆς, θά ἀναπτυχθεῖ στή συνέχεια, σέ τρία ἐπιμέρους κεφάλαια:

A. Προνοιακό ἔργο τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς

Τά γερμανικά στρατεύματα Κατοχῆς εἰσέβαλαν στὸν Βόλο στὶς 23 Ἀπριλίου 1941, Τετάρτη τοῦ Πάσχα, ἔχοντας βομβαρδίσει ἀνπλεῶς τὴν πόλη, καθόλη τὴ διάρκεια τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος⁹. Γρήγορα παρέδωσαν τὴ διοίκηση στοὺς Ἴταλους, οἱ ὁποῖοι τὴν κράτησαν μέχρι τὴν συνθηκολόγησή τους, τὸ 1943. Ἡ ἐπάνοδος τῶν Γερμανῶν στὴν διοίκηση ἀποκάλυψε τὴν βαρβαρότητα τοῦ ναζισμού, πού ἐκφράστηκε μὲ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸ τῶν ἀμάχων καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα ὀλόκληρων κοινοτήτων, ὡς ἀντίποινα στὴν δράση τῶν ἀνταρτῶν.

Τὴν τραγικὴ τετραετία τῆς Κατοχῆς ἡ Μαγνησία, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα, γνώρισαν τὸ φρικτὸ πρόσωπο τῆς πείνας. Κυρίως τὸν βαρὺ χειμῶνα 1941-42, ἡ πείνα θέρισε στὸν Βόλο περὶ τοὺς ὀκτακόσιους ἀμάχους καὶ στὴν ὑπαιθρο περὶ τοὺς διακόσιους¹⁰. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ, ὁ Μητροπολίτης Ίωακείμ συνέστησε 110 ἑνοριακές ἐστίες συσσιτίων, τὸ 1942, οἱ ὁποῖες ἀναπτύχθηκαν ταχύτατα, μὲ εὐεργετικά ἀποτελέσματα. Λειτουργήσαν ἀνελλιπῶς, καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Κατοχῆς, καὶ προσέφεραν μαγειρεμένα γεύματα καθημερινὰ σέ περισσότερους ἀπὸ 15.000 ἀνθρώπους, μέχρι τὸ 1943 καὶ σέ πάνω ἀπὸ 20.000, τὸ 1944. Ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦς «ὑπῆρχαν ἐβραῖοι,

⁷ Η. ΒΕΝΕΖΗΣ, *Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός*, Ἀθήνα, 1981, σ.σ. 107-115, 130.

⁸ Μητροπολίτης Δημητριάδος Ίωακείμ Ἀλεξόπουλος (1873-1959). Διετέλεσε Ἐπίσκοπος Βοστώνης (1923-1930), Μητροπολίτης Φωκίδος (1931-1935). Μετετέθη στὴν Ίερά Μητρόπολη Δημητριάδος τὸ 1935 καὶ παρέμεινε στὸν Θρόνο ἕως τὸ 1957, ὅποτε παρατίθηκε, λόγω γήρατος. Περισσότερα βλ. Δ. ΤΣΙΛΙΒΙΔΗ, *Ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος Ίωακείμ Ἀλεξόπουλος. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του*, Θεσσαλονίκη, 2001.

⁹ ΙΩΑΚΕΙΜ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, *Μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ἀνταρτῶν*, Ἀθῆνα 1950, σ. 19.

¹⁰ *Μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ἀνταρτῶν*, ὁ.π. σ. 34.

Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, ἀκόμα καί Ἰταλοί αἰχμάλωτοι»¹¹. Γιά τὴν ἐξεύρεση τῶν χρημάτων, ὁ Καλὸς Ποιμένας τῆς Δημητριάδος ἔδωσε ἐντολή νά ἐκποιηθοῦν τὰ τιμαλφῆ καί τὰ ἱερά σκεύη τῶν Ναῶν καί τῶν Μονῶν, «διά νά σωθῶσιν οἱ χριστιανοί ἐκ τοῦ θανάτου»¹². Ἀποδέκτες τοῦ σωτήριου συσσιτίου ἦταν βεβαίως καί οἱ κρατούμενοι στίς φυλακές τοῦ Βόλου καί ἄλλοῦ. «Ὁ Μητροπολίτης Ἰωακεῖμ καί οἱ συνεργάτες του συνόδευαν τό συσσίτιο στίς φυλακές τῆς ὁδοῦ Ἀλεξάνδρας καί τῆς «Κίτρινης Ἀποθήκης»¹³, μέ σκοπό ὄχι μόνο τὴν διατροφή τῶν κρατουμένων, ἀλλά καί τὴν εὐκαιρία μετάδοσης σωστικῶν γι' αὐτοὺς μνημάτων τὴν στιγμὴ τῆς διανομῆς»¹⁴, ὅπως χαρακτηριστικά διασώζει ὁ τότε Διάκονός του, μακαριστός, πλέον, π. Ἀλέξανδρος Παπαποστόλου¹⁵.

Ἰδιαιτέρο κεφάλαιο ἐκείνη τὴν περίοδο, συνιστοῦν καί οἱ τακτικότερες παρεμβάσεις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακεῖμ στίς Ἀρχές Κατοχῆς γιά τὴν ἀπελευθέρωση κρατουμένων¹⁶. Καθοριστικός συνεργάτης στά διαβήματα τοῦ Μητροπολίτου γιά τὴν ἀπελευθέρωση τῶν φυλακισμένων ὑπῆρξε ὁ φιλέλληνας Γερμανὸς Πρόξενος τοῦ Βόλου Ἰβμουτ Σέφφελ, ὁ ὁποῖος συνέβαλε ἀποφασιστικά ὑπὲρ τῶν καταδικασμένων γιά ἐκτέλεση ἀπὸ τίς δυνάμεις Κατοχῆς καί στὴν ἀποτροπὴ τοῦ τυφεκισμοῦ πολλῶν Ἑλλήνων¹⁷.

¹¹ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Μνημεις ἀπὸ τὸ '40 καί τὴν Κατοχή*, Β' ἔκδοση, Ἀθήνα, 2001, σ. 106.

¹² *Μεταξὺ κατακτητῶν καί ἀνταρτῶν*, ὅ.π., σ. 46.

¹³ Ἡ Καπναποθήκη τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐταιρείας Καπνοῦ, γνωστὴ καί ὡς «Κίτρινη Ἀποθήκη», χρησιμοποιήθηκε σπὴν διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καί τοὺς συνεργάτες τους ὡς κρατητήριο ὅσων συλλαμβάνονταν σπὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Μαγνησίας καί ὡς προσωρινὸ γκέτο τῶν Ἑβραίων. Περισσότερα βλ. Χ. ΑΜΑΝΑΤΙΔΗ, «Ἡ Κίτρινη Ἀποθήκη, οἱ ἱστορικοὶ τόποι ἐκτελέσεων κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '40 καί τὰ ἔργα ὑποδομῆς», σπὴν καθημερινῇ πρωινῇ ἐφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28/10/2017, ἀρ. φ. 36.353, ἔτος 120όν, σ. 26.

¹⁴ Δ. ΤΣΙΛΙΒΙΔΗ, *Ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος Ἰωακεῖμ Ἀλεξόπουλος. Ἡ ζωὴ καί τὸ ἔργο του*, Θεσσαλονίκη, 2001, σ. 168.

¹⁵ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ & ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Ἡ συμβολὴ τῶν Ἱερέων καί Μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος σπὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση*, ΕΡΓΑ, τ. Ε', «Ἀρθρογραφία Β'», Ἀθήνα 2015, σσ. 738-739.

¹⁶ Βλ. ΙΩΑΚΕΙΜ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, *Μεταξὺ κατακτητῶν καί ἀνταρτῶν*, Ἀθήνα 1950, σ.σ. 57-58.

¹⁷ Δ. ΜΠΕΝΕΚΟΥ, *Ὁ Γερμανὸς πρόξενος στὸ Βόλο ΕΛΜΟΥΤ ΣΕΦΦΕΛ, ἕνας ἀληθινὸς θρύλος*, Βόλος 2012, σ. 100.

Β. Συνεισφορά στην Έθνική Αντίσταση

Ἡ ἱστορία, μέχρι πρότινος, δέν κατέγραφε τά πάντα ὅσον ἀφορᾶ στήν προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στόν ἀγώνα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης. Συνέβαλε ἡ Ἐκκλησία στήν ἐθνική αὐτή ὑπόθεση; Ἦταν παρούσα, βοήθησε, συμπαραστάθηκε στόν πόνο καί τήν ἀγωνία τοῦ λαοῦ, ἢ βρισκόταν κρυμμένη πίσω ἀπό τήν αὐτάρκεια καί τήν ἀσφάλεια τοῦ ἱεροῦ της ἀσύλου; Τήν ἀπάντηση ἔδωσε, μέ παρηρησία, ἕνα συμβολικό πρόσωπο τῆς Ἀριστερᾶς, ὁ ἀγωνιστής τῆς Ἀντίστασης Μανώλης Γλέζος. Μιλώντας στίς 10 Δεκεμβρίου 1985 στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, τόνισε ἐμφαντικά ὅτι ὁ ἱερός Κλῆρος στά χρόνια της Κατοχῆς ἐπέλεξε τόν δρόμο τῆς Ἀντίστασης. Ὁ Γλέζος «ἀνέφερε τρεῖς λόγους γιά τούς ὁποίους ὁ Κλῆρος συμμετεῖχε στήν Ἀντίσταση: ὁ πρῶτος εἶναι ἡ παράδοση πού θέλει τόν Κλῆρο παρόντα σ' ὅλους τούς ἐθνικούς ἀγῶνες. Δεύτερος εἶναι τό γεγονός ὅτι ὁ Ὁρθόδοξος Κλῆρος, ἀπό κοινωνιολογική ἄποψη, εἶναι πολύ κοντά στόν λαό, εἶναι κι αὐτός ἕνα λαϊκό στρώμα κι ὄχι μιά εἰδική κάστα, ἔτσι ὥστε ὁ Κλῆρος νά συμμερίζεται πάντα τα προβλήματα τοῦ λαοῦ. Τρίτος λόγος εἶναι ἡ ἰδεολογική, ὅπως εἶπε, ἀντίθεση τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τόν φασισμό. Χριστιανισμός καί φασισμός εἶναι ἐχθροί, γι' αὐτό καί ἡ προκήρυξη τῆς Παγκληρικῆς Ἑνώσης Ἑλλάδας πού ἰδρύθηκε τότε, καλεῖ τόν λαό νά πολεμήσει ἐναντίον τοῦ «ἀντίχριστου φασισμοῦ». Ἄλλωστε, τά ὄπλα τῆς Ἀντίστασης τά εὐλογοῦσε ὁ Παπᾶς, δίνοντας ἔτσι στόν ἀγώνα ἕνα χαρακτήρα ἱεροῦ πολέμου...»¹⁸.

Ἐχοντας αὐτή τή συνείδηση, ἡ Ἐκκλησία τῆς Δημητριάδος συντάχθηκε ἐξαρχῆς στόν ἐθνικό ἀγώνα καί ἀρνούμενη κάθε κομματική προσέγγισί του ἔμεινε ἀφοσιωμένη στό ὄραμα τῆς ἐλευθερίας. Τά δύο μεγάλα μοναστήρια, τῆς Παναγίας Ξενιάς καί τοῦ Φλαμουρίου, ἔγιναν καταφύγια διάσωσης πλήθους συμμάχων ἀξιωματικῶν καί στρατιωτῶν, πού βρέθηκαν ἐγκλωβισμένοι στήν κατεχόμενη χώρα. Τά μοναστήρια ἦταν ἐκεῖνα πού στήριξαν τούς ἀρχικούς πυρῆνες τῆς ἐνοπλῆς Ἀντίστασης, στέγασαν πυροπαθεῖς, τάισαν πεινασμένους καί παιδιά¹⁹. Μάλιστα, στή Μονή Φλαμουρίου εἶχε τήν ἔδρα του τό 54ο Σύνταγμα Πηλίου (τοῦ ΕΛΑΣ), ἐνῶ στή Μονή Σουρβιάς λειτουργοῦσε τυπογραφεῖο τῆς Ἀντίστασης²⁰.

¹⁸ Χριστιανική, 19/12/1985, σ. 2.

¹⁹ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ & ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, «Ἡ συμβολή τῶν Ἱερῶν καί Μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος στήν Ἐθνική Ἀντίσταση», *ΕΡΓΑ*, τ. Ε', «Ἀρθρογραφία Β'», Ἀθήνα, 2015, σσ. 736.

²⁰ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, καθημερινή ἐφημερίδα τῆς Μαγνησίας, «Ὁ Βόλος τοῦ Πολέμου», ἐπιμέλεια

«Αξιόλογη ἦταν καί ἡ δράση τῆς ἀπρόσιτης σχετικά Μονῆς Ἐνω Ξενῶς, πού ἔγινε καί αὐτή καταφύγιο τῶν Συμμάχων στρατιωτῶν καί πού μέ τί βοήθεια τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Εὐσεβίου Μαντζώρου, τῶν προέδρων καί τῶν κατοίκων τῶν γύρω χωριῶν, φυγαδεύονταν πρὸς τὴν Τουρκία ἀπὸ τὰ παράλια. Ἀρκετά πυρομαχικά καί ὄπλα ἦταν κρυμμένα στό Μοναστήρι, μέχρι πού Ρουμανόβλαχοι, κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ἐπρόδωσαν τὴν ἐπιχείρηση, μέ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατίναξη τῶν κτισμάτων τῆς Μονῆς καί τὴν σύλληψη τοῦ π. Εὐσεβίου...»²¹.

Ὡς ξεκάθαρη πράξη ἀντίστασης πρέπει νά ἐκληφθεῖ ἡ μυστική δράση πολλῶν Κληρικῶν τῆς Μητροπόλεως καί τοῦ ἰδίου τοῦ Μητροπολίτου μέσα στίς φυλακές, κατὰ τί διανομή τοῦ συσσιτίου. Κυριολεκτικά κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν δεσμοφυλάκων, μετέδιδαν πληροφορίες καί λάμβαναν χρήσιμες εἰδήσεις γιὰ τὴν προστασία τῶν ἄλλων ἀγωνιστῶν καί τῶν οἰκειῶν, πού συνέβαλαν στὴν ἀποτροπὴ περαιτέρω συλλήψεων καί στὴν ἀποκάλυψη τῶν μυστικῶν τῆς Ἀντίστασης²².

Ὅμως, ἡ Ἀντιστασιακὴ δράση τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας εἶχε καί βαρὺ φόρο αἵματος, στά πρόσωπα μαρτυρικῶν Κληρικῶν τῆς. Ὁ Ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Πανταζῆς κάπκε ζωντανός ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, σέ ἡλικία 82 ἐτῶν, στὴν Ἄνω Κερασιά, τὴν 1η Ἀπριλίου 1943. Ὁ Ἱερεὺς Μιχαὴλ Παπαθανασίου, βρῆκε μαρτυρικὸ θάνατο ἀπὸ κομμουνιστὲς ἀντάρτες, στὸν Ἄλμυρό, στίς 5 Ἀπριλίου 1943. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1944 οἱ Γερμανοὶ ἐκτέλεσαν τὸν Ἱερέα Κωνσταντῖνο Ζιώγα καί στίς 5 Σεπτεμβρίου 1944 τὸν Ἱερέα Νικόλαο Βελαλί, γιὰ τὴν ἐθνικὴ τους δράση²³. Δικαίως, λοιπόν, ὁ Μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος διακήρυττε ὅτι «θὰ ἔπρεπε κάποτε νά στηθεῖ τό Μνημεῖο Ἐθνικῆς Ἀντίστασης τῆς Ἐκκλησίας... ὡς ἐλάχιστος φόρος τιμῆς γιὰ ἐκείνους πού σέ δύσκολες ὥρες ἐνσάρκωσαν τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, τίμησαν τό χριστιανικὸ ἦθος καί ἀποδείχθηκαν ἀνώτεροι τῶν περιστάσεων»²⁴.

Γλυκερίας Ὑδραίου, 28-29/10/2017, ἀρ.φ. 3591, ἔτος 12, σ. 16.

²¹ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Μνήμες ἀπὸ τό '40 καί τὴν Κατοχή*, Β' ἐκδοσι, Ἀθῆνα, 2001, σ. 358.

²² «*Μνήμες...*», ὁ.π., σσ. 239-240.

²³ Κ. ΒΟΒΟΛΙΝΗ, *Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας 1453-1953*, 3η ἐκδοσι, Ἀθῆνα, Φεβρουάριος 2003, σσ. 317-318.

²⁴ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ & ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, «Ἐκκλησία καί Ἐθνικὴ Ἀντίστασι», *ΕΡΓΑ*, τόμος Ε', «*Ἀρθρογραφία Β'*», Ἀθῆνα 2015, σσ. 507-508.

Γ. Διάσωση τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητας Βόλου

Ἡ στάση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς διωκόμενους Ἕλληνες Ἑβραίους, τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς, συνιστᾷ μίᾳ ἀκόμα λαμπρῇ σελίδᾳ Ἀντίστασης, ὄχι μόνον ἀπέναντι στοὺς κατακτητές, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι στὸν ἐθνοφυλετισμὸ καὶ στὸν ρατσισμό. Αὐτὴν τὴν συνείδηση ἐξέφρασε, μὲ παρηγοσία, πρὸς τίς Ἀρχές Κατοχῆς, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Δαμασκηνός, μόλις τὸ Ναζιστικὸ καθεστῶς ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιο γιὰ τὸν ἐκτοπισμὸ τῶν Ἑβραϊκῶν πληθυσμῶν τῆς Εὐρώπης στὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, σπὴ Γερμανία καὶ ἀλλοῦ, ζητώντας εὐθαρσῶς τὴν ματαίωσή του²⁵. Ὅταν διαπίστωσε ὅτι τὰ διαβήματά του ἔπεφταν στὸ κενό, ἀνέλαβε μιὰ ἄλλου εἴδους σωτήρια δράση. «Ἐνα ἀπὸ τὰ μέτρα πού ἀπεδείχθησαν σωτήρια στὴν διάσωση τῶν Ἑλλήνων Ἑβραίων ἦταν καὶ ἡ χορήγηση πλαστῶν ταυτοτήτων μὲ χριστιανικά ὀνόματα καὶ θρήσκευμα, σὲ ὅσους τὸ ἐπέλεξαν... Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ γιὰ βαπτίσεις, γάμους καὶ χορήγηση πιστοποιητικῶν σὲ Ἑβραίους ἔγινε ἀμέσως δεκτὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἱεράρχες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐφάρμοσαν πιστὰ τόσο στίς πόλεις ὅπου ὑπῆρχαν συμπαγεῖς ἐβραϊκὲς κοινότητες ὅσο καὶ σὲ κάθε περίπτωση ὅπου Ἑβραῖοι κρυπτόμενοι ζητοῦσαν βοήθεια σὲ πόλεις καὶ χωριά τῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας»²⁶.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1943 ἡ ἐβραϊκὴ κοινότητα τοῦ Βόλου ἀριθμοῦσε 882 φιλήσυχους καὶ δραστήριους πολίτες. Ὅταν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλης ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὸν Γερμανὸ Διοικητὴ νὰ παραδώσει ὀνομαστικὸ κατάλογο μὲ τοὺς Ἑβραίους τοῦ Βόλου, κατέφυγε στὸν Μητροπολίτη Ἰωακείμ. Ὁ γηραιὸς Ἐπίσκοπος ἀμέσως ἐπικοινωνῆσε μὲ τὸν Γερμανὸ Πρόξενο Σέφφελ καὶ καθ' ὑπόδειξί του φρόντισε γιὰ τὴν φυγάδευση τῶν Ἑβραίων στὸ Πίλιο, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἐφοδίασε μὲ πλαστὲς ταυτότητες. Μάλιστα, «ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἱερεῖς νὰ μερμινοῦν γιὰ ὅτιδήποτε εἶχαν ἀνάγκη χωρὶς νὰ κάνουν καμία διάκριση. Ταυτόχρονα, χορήγησε συστατικὸ ἔγγραφο στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Πενσάχ, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν χωριῶν καὶ τὴν Ἀντίσταση, γιὰ προστασία τῶν διωκόμενων Ἑλλήνων Ἑβραίων»²⁷. Δέν χωρᾶ ἀμφιβολία ὅτι οἱ

²⁵ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΒΟΛΟΥ, *Ἑβραῖοι & Χριστιανοὶ στὴ φρίκη τοῦ ὀλοκαυτώματος. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Βόλος, 2017, σσ. 42-44.

²⁶ ΣΠ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, «Ὁ ρόλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου στὴ διάσωση τῶν Ἑβραίων», βλ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, *Οἱ Ἕλληνες Δίκαιοι τῶν Ἐθνῶν*, Ἐπιμέλεια Φωτεινῆ Τομαῖ, Ἀθήνα 2016, σσ. 75-76.

²⁷ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΒΟΛΟΥ, *Ἑβραῖοι &*

ένεργειες αυτές του Μητροπολίτου Ίωακεΐμ, με τήν καθοριστική σύμπραξη του Γερμανού Προξένου, είχαν ως αποτέλεσμα τήν σωτηρία τῆς πλειονότητας τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητας τοῦ Βόλου ἀπό τήν ναζιστική θηρωδία, τόν ὄλεθρο καί τήν βιολογική της ἐξόντωση²⁸.

Γι' αὐτό, ἡ Ἰσραηλιτική Κοινότητα Βόλου, σέ μεγάλη ἐκδήλωση πού ἔλαβε χώρα στόν Βόλο στίς 26 Ἀπριλίου 1995, παρουσία τῶν Ἀρχῶν καί τοῦ πρεσβευτῆ τοῦ Ἰσραήλ, ἀπένευσε, μετά θάνατον, Δίπλωμα Τιμῆς στόν Μητροπολίτη Ίωακεΐμ, ὅπου ἔγραφε: «Ἡ Ἰσραηλιτική κοινότητα Βόλου τιμᾶ καί εὐγνωμονεῖ ἀπονέμοντας τίτλο τιμῆς μετά μεταλλίου στόν ἀείμνηστο Μητροπολίτη Δημητριάδος Ίωακεΐμ, ἐπειδή στήν διάρκεια τῆς Ναζιστικῆς κατοχῆς καί τοῦ ὀλοκαυτώματος τῶν Ἑβραίων, ἐμπνευσμένος ἀπό αἰσθήματα ἀγάπης, αὐτοθυσίας καί ἀλτρουισμοῦ, μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν διάσωση τῶν Ἑβραίων τοῦ Βόλου. Ἡ ἥρωική αὐτή πράξη, ἐκτός ἀπό βαθεῖα συγκίνηση, μᾶς κάνει νά νιώθουμε ὑπερήφανοι πού εἴμαστε Ἑλληνες»²⁹. Δικαίως, λοιπόν, τό ἀρμόδιο Ἰδρυμα Yad Vashem ἐνέταξε τόν Μητροπολίτη Δημητριάδος Ίωακεΐμ Ἀλεξόπουλο στούς «Δικαίους τῶν Ἐθνῶν»³⁰.

Συμπεράσματα

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, καταλήγουμε στά παρακάτω συμπεράσματα:

Στά πρόσωπα τῶν Ἀρχιεπισκόπων Χρυσάνθου καί Δαμασκηνοῦ, ὁ κατατρεγμένος λαός, τήν περίοδο τῆς Κατοχῆς, βίωσε τήν σωτήρια παρουσία τῆς Ἐκκλησίας, τό ἔργο τῆς ὁποίας κάλυπτε ὄλο το φάσμα τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας, ἀπό τήν παροχή συσσιτίου καί φαρμάκων, ἕως καί τά διαβήματα στούς κατακτητές, γιά τήν ἀπελευθέρωση κρατουμένων καί τήν ἀποτροπή τυφλῶν ἀντιποίνων, ἀλλά καί τήν διευκόλυνση τοῦ Ἀντιστασιακοῦ ἀγώνα.

Τό ἔργο αὐτό ἐπετέλεσε μέ θαυμαστό τρόπο ὁ Ποιμέναρχης τῆς Δημητριάδος, Μητροπολίτης Ίωακεΐμ, μαζί μέ τούς ἥρωικούς ἱερεῖς του καί σέ συνεργασία μέ τόν φιλέλληνα Γερμανό Πρόξενο τοῦ Βόλου Ἐλμουτ Σέρφφελ. Διέσωσε τό μεγάλο

Χριστιανοί στή φρίκη τοῦ ὀλοκαυτώματος. Τό παράδειγμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, Βόλος, 2017, σ.σ. 52-53.

²⁸ Δ. ΜΠΕΝΕΚΟΣ, *Ὁ Γερμανός πρόξενος στό Βόλο ΕΛΜΟΥΤ ΣΕΦΕΛ, ἕνας ἀληθινός θηρῶλος*, Βόλος, 2012, σ.σ. 122-124.

²⁹ Δ. ΤΣΙΑΒΙΔΗΣ, *Ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος Ίωακεΐμ Ἀλεξόπουλος. Ἡ ζωή καί τό ἔργο του*, Θεσσαλονίκη 2001, (σημ. 423), σ. 237.

³⁰ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, «Οἱ Ἑλληνες Δίκαιοι τῶν Ἐθνῶν», Ἐπιμέλεια Φωτεινῆ Τομαῆ, Αθήνα 2016, σ. 218.

κομμάτι του λαού από την θανατερή πείνα και ενεργοῦσε διαρκῶς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση κρατουμένων καὶ τὴν σωτηρία καταδικασθέντων ἀπὸ τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, πολὺ συχνὰ μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα.

Ὁ Ἰωακεῖμ λειτούργησε μὲ μαεστρία, συχνὰ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, ἀκροβατώντας, κυριολεκτικὰ, μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ἀνταρτῶν, γιὰ νὰ σώσει τὸ ποίμνιό του ἀπὸ τὴ σφαγή. Τὴν ἴδια στιγμή, τὰ μεγάλα Μοναστήρια Φλαμουρίου καὶ Παναγίας Ξενιάς ἔγιναν τόποι ἀντιστασιακῆς δράσης καὶ σωτηρίας κυνηγημένων ἀνδρῶν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων, μὲ τεράστιο κόστος γιὰ τὰ ἴδια. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Δημητριάδος, ἐπίσης, ἔδωσε καὶ τὸ αἷμα ἡρωικῶν Λειτουργῶν τῆς σπίν Ἑθνικῆ Ἀντίστασι, δικαιοῦντας τὴν διαχρονικὰ θυσιαστικὴ προσφορά τοῦ Ὁρθόδοξου Κλήρου στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Πατρίδας.

Κορυφαία συνεισφορά τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακεῖμ, στά μαῦρα χρόνια τῆς Κατοχῆς, ἦταν ἡ διάσωση τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητας τοῦ Βόλου, χάρι σπίν ὁποῖα τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἀνακήρυξε ἕνα ἀπὸ τοὺς Δικαίους τῶν Ἑθνῶν. Ἔτσι, ἡ Ἐκκλησία ἀπέδειξε, ἀκόμα μία φορά, πὼς εἶναι παντελῶς ξένη πρὸς τὸν ἐθνοφυλετισμὸ καὶ τὸν ρατσισμό, ἐνῶ τὰ κίνητρά τῆς διέπονται πάντα ἀπὸ ἄνευ διακρίσεων καὶ θυσιαστικὴ ἀγάπη πρὸς τὸν κάθε χεμαζόμενο ἄνθρωπο.

Ὁ Δημητριάδος Ἰωακεῖμ